

## SOMATOPEDIE

**Somatopedie je speciální pedagogika mládeže tělesně postižené, nemocné a zdravotně oslabené s omezenou schopností, nebo neschopností pohybu.**

Snahou je připravit postiženého jedince pro život.

### Historie somatopedie

Název Somatopedie se používá od roku 1956, předtím to byla Ortopedická defektologie (neodpovídá rozsahu).

Kdysi byl TP špatný přístup – docházelo k ubližování, nebo dokonce k likvidaci tělesně postižených jedinců (Hitler).

V dávných dobách (středověk) byli na obtíž. První změna je datovaná rokem 1601, kdy královna Alžběta I. vydala zákon o chudých a ukládá povinnost místním úřadům pečovat o vlastní registrované chudé. Tato péče měla být financována z místních poplatků (daní).

V 18. století – velká změna – 1. ortopedická operace ve Francii.

Roku 1770 byl založen ve Švýcarsku 1. ústav pro tělesně postižené. V 19. a 20. století se již otevírají další ústavy – Německo, Anglie, Holandsko, Rusko, Francie).

**Filozofové – humanitní přístup – J. A. Komenský – „Vševýchova“ – „Nikdo nesmí být zanedbáván zcela“.**

1902 – Rakousko – Uhersko – Zákon říšského sněmu č. 78 požaduje zřízení ústavů

1903 – 1. Domov pro zmrzačené v Liberci

1913 – Jedličkův ústav – zdravotní péče, vychovatelé, pracovní část

1919 – Dětský ústav tělesně vadných v Brně

1921 – Masarykův ústav v Brně.

U nás po 2. světové válce r. 1948 – nové školské zákony

1960 – řada ustanovení speciálního školství – základní školy při nemocnicích, ozdravovnách

1. 9. 1957 – ZŠ Ostrava, MŠ Ostrava – Fifejdy

Do roku 1989 – státní zařízení, později soukromé školy.

Současná situace – postižení nemají právní překážky a mohou se vzdělávat v normálních školách.

### Integrace

České slovo integrace má svůj původ v latinském substantivu integratio. Znamená spojení, sjednocení, ucelení.

**Oproti tomu je slovo segregace – oddělení.**

Integrace ve společenském významu je definována jako „plnohodnotné soužití zdravých a handicapovaných jedinců, jež umožňuje respektování individuálních potřeb každého z nich v různých oblastech života“.

Podle Burlího (1997) je integrace: „snaha poskytnout v různých formách výchovu a vzdělání jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami v co možná nejméně restriktivním prostředí, které optimálně odpovídá jeho skutečným potřebám“.

V současné době a na základě přijetí Úmluvy o právech dítěte probíhá maximální snaha o integraci postižených dětí do běžného školství a zařazení do běžného života. Integrace má své odpůrce a zastánce mezi rodiči a odbornou veřejností.

Postižené děti mají problémy mezi zdravými dětmi (dětský kolektiv dovede být krutý). Jedná se o problém v komunikaci a někdy také o nedostatečně erudovaný pedagogický sbor.

### **Článek 3, Listiny základních práv a svobod říká že:**

„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického, či jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostním, nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiném postavení.“

### **Úmluva o právech dítěte uvádí:**

„Právo duševně či tělesně postižených dětí požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost a umožňující aktivní účast dětí ve společnosti.“

Na českém území se vlastní právní normy, které se týkají integrovaného vzdělávání vyskytují až po roce 1991. Do té doby byli jedinci s postižením vychováni a vzděláváni téměř výlučně v síti speciálních vzdělávacích institucí.

**Utilita** – Sociální upotřebitelnost znevýhodněného jedince.

**Inferiorita** – Sociální nepoužitelnost, segregace jedince, nevytvoření, popřípadě ztráta sociálních vztahů.

**Asimilace** - Postižený se vypořádá se způsoby chování většiny a převezme je tak dalece, jak bude moci.

Způsob reakce rodičů na oznámení o těžkém postižení jejich dítěte:

1. Šok – nezbytná obranná reakce organismu na neuvěřitelnou zprávu
2. Zavržení – obrana organismu, zejména popření diagnózy
3. Bolest – přicházející v opakujících se intervalech a je dlouhodobá
4. Pochopení – nikoli smíření, provázené jistým poznáním postižení.

Ve vztahu ke školní integraci je důležité, ve které fázi prožívání se rodiče právě nacházejí.

## **Poradenství**

Problematika poradenství je zakotvena ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Ve spojitosti s integrací a poskytováním poradenských služeb jsou nejdůležitějšími zařízeními Pedagogicko-psychologická poradna a Speciálně pedagogické centrum.

### **Podle vyhlášky Pedagogicko-psychologická poradna:**

- pedagogicko-psychologické poradenství a pomoc
- zajišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává o ní odborný posudek,
- provádí psychologická a pedagogická vyšetření pro zařazení do škol, tříd a skupin s upravenými programy pro žáky ze zdravotním postižením
- zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků ve školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením a vypracovává odborné posudky návrhy opatření pro školy a školská zařízení,
- provádí depistáž školní zralosti
- poskytuje metodickou podporu škole

### **Speciálně pedagogické centrum:**

- poskytuje poradenské služby žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným ve školách a školských zařízeních, žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním ve školách.
- zjišťuje speciální připravenost žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku, zpracovává odborné podklady pro integraci těchto žáků
- zajišťuje speciálně pedagogickou péči žáků se zdravotním postižením, nebo znevýhodněním, kteří jsou integrováni
- vykonává speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku a poskytuje poradenské služby
- poskytuje pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením

## **Klasifikace pohybových vad**

Jako tělesně postižený je označován člověk, který je omezen v pohybových schopnostech v důsledku poškození popůrného nebo pohybového aparátu nebo jiného organického poškození.

Muller (2001) charakterizuje tělesně postižené dítě jako „jedince s vadou pohybového a nosného ústrojí, tj. kostí, kloubů, šlach i svalů a cévního zásobení, jako i poškození nebo poruchou centrálního nervového systému, pokud se projevují trvaleji porušenou hybností“.

### Vznik pohybových poškození:

- dědičnost
- nemoc
- úraz
- obrny
- deformace
- malformace
- amputace

### Obrny

Obrna – dělí se na centrální a periferní.

Centrální část zahrnuje mozek a míchu, periferní obvodové nervstvo. Jednotlivé druhy se od sebe liší rozsahem a stupněm závažnosti a **dělí se na:**

- parézy – částečné ochrnutí
- plégie – úplné ochrnutí končetiny, nebo končetin

Dětská mozková obrna (DMO) – porucha řízení hybnosti a vývoje řízení hybnosti a jiných centrálních funkcí z postižení mozku v nejranějším dětství.

DMO je infekční onemocnění, které postihuje nejčastěji děti v předškolním věku. Toto onemocnění **má dvě fáze:**

1. první připomínala chřipkovou infekci,
2. po jejímž odeznění nastoupila fáze druhá, která byla provázena horečnatými stavy s příznaky podráždění mozkových blan.

Od roku 1958 jsou všechny děti očkovány Sabinovou vakcínou.

### Příčiny:

- prenatální, nebo perinatální nedonošenost
- Rh inkompaktibilita
- raně postnatální činitelé

### Mozkové záněty

#### Ty také probíhají ve dvou fázích:

1. mikrob vnikne do krve a objevují se příznaky podobné chřipce s horečnatými stavy, bolestmi hlavy a nechutenstvím
2. následuje fáze zdánlivého zlepšení, ale poté opět přichází horečka, třes a ochrnutí končetin.

Po odeznění nemoci jednotlivé příznaky ve většině případů zmizí

Mozkové nádory mohou po operaci zanechat vážné následky v pohybové oblasti s možným přidružením epileptických záchvatů. Následky mohou být také v oblasti řeči, kdy dochází k poruše zvané afázie (ztráta řeči na základě poškození dominantní hemisféry mozku).

### **Krvácení do mozku, mozkové embolie a mozkové příhody**

Onemocnění časté u starších jedinců. Projevuje se stejně jako mozkové nádory

### **Traumatické obrny**

Vznikají při úrazu hlavy, při kterém byla zasažena lebka a mozek.

### **Rozlišujeme:**

- komoce – otřes mozku (nejlehčí poranění)
- komprese – stlačení mozku
- kontuze – zhmoždění mozku (nejtěžší poranění)

### **Obrna míchy**

Úraz páteře s následným poraněním míchy. Čím je úraz blíže krční páteři, tím je stav postiženého závažnější.

### **Rozštěp páteře**

Vrozené onemocnění (bez postižení míchy nebo jejích plen; rozštěp páteře, plen a míchy; rozštěp páteře a míšních plen). Vada vzniká nesprávným uzavřením páteřního kanálu, nejčastěji v bederní části. Následkem vady je částečná až úplná obrna dolních končetin.

### **Degenerativní onemocnění mozku**

Například mozečková hereodaxie

Onemocnění je dědičné a vyznačuje se vrávoravou chůzí, nystagmem, atrofií a poruchami řeči.

### **Roztroušená skleróza**

Ložiskové změny mozku a míchy. Následkem bývá porucha pohybového aparátu, zraku a řeči. V pokročilejším stádiu se objevuje demence.

### **Friedreichova heredoataxie**

Degenerativní onemocnění míchy, začíná se projevovat kolem 6 až 10 roku života a je podmíněna degenerací míšních provazců. Zvláštní deformita nohy se v dalším stádiu mění na spastickou obrnu dolních končetin.

### **Obrna periferních nervů**

Následek úrazu končetiny, při kterém dojde k přerušení, nebo zhmoždění nervu na končetině s částečnou nebo úplnou obrnou.

## **Deformace**

Velká skupina vrozených nebo získaných vad, které se vyznačují nesprávným tvarem některé části těla. Získané deformace mohou nastat jako důsledek nesprávného držení těla. Návykově takto začínají některé druhy skolióz a kyfóz (vadné zakřivení páteře nebo labilní a nestálé držení těla).

### **Příčiny vadného držení těla mohou být:**

- vnitřní
- fyziologické
- růstové, konstituční, dědičné, výživou a nerovnoměrným růstem dítěte
- vnější – způsobené prostředím – nedostatek pohybu, předčasné posazování kojence, dlouhotrvající sedavá poloha apod.

## **Parthesova choroba**

Postihuje hlavici kosti stehenní, jedná se pravděpodobně o poškození cév, které vyživují kloubní hlavici, onemocnění postihuje zejména děti ve věku od 5 do 7 let

## **Progresivní svalová dystrofie (myopatie)**

Dědičné onemocnění svalů vzniklé na podkladě metabolické poruchy

## **Malformace**

Malformace je patologické vyvinutí různých částí těla, nejčastěji to jsou končetiny.

Rozlišujeme:

- Amelie – částečné chybění končetiny
- Fokomelie – končetina navazuje přímo na trup
- Jiné malformace

## **Amputace**

Amputace je umělé odnětí části končetiny od trupu.

Příčiny:

- úraz
- zhoubný nádor
- jinak neodstranitelná infekce končetiny
- cévní onemocnění (choroba Burgerova, Winiwarterova – zánět žil a tepen, při kterém dochází k postupující trombóze)

### **Chování k vozíčkářům:**

- Nejednáme za vozíčkáře v jeho osobních věcech.
- Při nákupu musí postižený sám vyslovit své přání.
- Při diskuzi v kroužku musíme vozíčkáře natočit dovnitř kroužku.
- Vozíčkář má jiný úhel vidění, při nákupu nevidí to co my.
- Při přecházení vozovek je potřeba vžít se do pocitu postiženého.
- Pozor na doprovod ve svahu!
- Neokřikovat děti, pokud chtějí s vozíčkářem hovořit (slušně se zeptat na něco o jeho postižení)

### **Rehabilitace osob pohybově postižených**

#### **Léčebná rehabilitace**

- nemocnice
- odborné léčebné ústavy
- ambulantní léčebná rehabilitace

#### **Pedagogická rehabilitace**

- školy
- školská poradenská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny a speciálněpedagogická centra)
- školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání

#### **Sociální rehabilitace**

- poradny pro osoby se zdravotním postižením
- poradny pro seniory
- služby sociální péče
- domovy pro seniory
- chráněná bydlení

#### **Pracovní rehabilitace**

- poradny pro osoby se zdravotním postižením
- pracovněrehabilitační střediska
- chráněná pracoviště
- chráněné dílny

## Rehabilitační tým

- rehabilitační lékař
- fyzioterapeut
- ergoterapeut
- klinický psycholog
- sociální pracovníce
- ošetřovatel
- protetik
- speciální pedagog

## Fyzikální terapie

- mechanoterapie – masáže, lymfodrenáž, ultrazvuk
- hydroterapie – vodoléčba
- termoterapie – teplé a studené podněty
- elektroterapie – léčba elektrickými impulsy, magnetoterapie
- fototerapie – ultrafialové a infračervené světlo
- balneoterapie – léčivé vody a bahna
- klimatoterapie
  - čerstvý vzduch (aeroterapie)
  - sluneční záření (helioterapie)
  - mořské klima (talasoterapie)
  - jeskyně (speleoterapie)

## Fyzioterapie

Kinezioterapie, nebo také léčebná tělesná výchova. K terapii se využívá pohyb.

## Vojtova metoda reflexní lokomoce

Prof. MUDr. Václav Vojta (1917 – 2000) byl český a německý lékař, specializací dětský neurolog.

*Já jsem to nevynalezl, já jsem to jenom vynašel.*

*V. Vojta (Valchářová 2013)*

Vojtova metoda neučí, nenacvičuje ani netrénuje „normální“ pohybové děje, jako jsou uchopování, vzpřimování a chůze. Vojtova metoda vysílá podněty do mozku a tím aktivuje „vrozené pohybové vzory“. To se projeví jako koordinované pohyby trupu a končetin.



### **Vojtovu metodu lze využít:**

- u centrálních koordinačních poruch kojeneckého věku,
- u hybných poruch na základě onemocnění mozku (cerebrální parézy),
- u periferních paréz horních i dolních končetin, např. u periferní parézy plexu brachiálního u kojence, spina bifida a podobně
- u svalových nemocnění, chorob páteře, funkčních omezení páteře (např. skolióza, bolesti páteře)
- jako pomocnou terapii u vrozených vývojových vad kyčlí (dysplázie a luxace kyčlí),
- při problémech s dýcháním, polykáním.

### **Bobathova metoda**

- utlumení zvýšeného svalového napětí a patologických hybných a posturálních vzorců
- obnovení normálních polohových a pohybových vzorců – provokování požadovaných pohybů (např. určitým tlakem
- handling – způsob uchopování a fyzické manipulace s klientem

### **Další terapeutické přístupy:**

- zooterapie
- expresivní terapie
- arteterapie
- muzikoterapie
- dramaterapie
- tanečně-pohybová terapie
- psychomotorická terapie